

2. online melléklet: pályakövetéses vizsgálatok által érintett főbb problémák, a „haszonélvezők”

A hazai szakmai közvélemény és az oktatásirányítás a következő **főbb problémákat, kérdéseket** vetette fel a felsőoktatás és a munkaerőpiac viszonyáról (lásd erről bővebben: Kiss 2008/b.):

Mennyiben határozzák meg a (munkaerő)piaci elvárások az oktatást, hiszen rendkívül heterogén maga a munkaerőpiac is („igényei” sem lehetnek egységesek, gyorsan változnak akár egy-egy szakmával kapcsolatban is). Különböző jellegű képzések más-más kapcsolatrendszerrel feltételeznek (pl. az orvosi, vagy egy műszaki, gazdasági, társadalomtudományi, esetleg bölcsészképzés jelentős eltéréseket mutathat ebben a tekintetben is). A munkaerőpiac „duális jellegére” is felhívták a figyelmet: a kisebb cégek „univerzális munkatársat” keresnek, míg a nagyobbak inkább „specializált” munkaerőt. A versenyszféra mellett az állami, vagy az igazgatási szektor igényei megint mások – nem is beszélve a regionális különbségekről (ami pl. Pécs környékén értékes diploma, nem biztos, hogy máshol is az).

A munkaerőpiac és az oktatás kapcsolatára vonatkozóan általánosnak tekinthető elvárás, hogy az oktatás „bizonyos szinten alkalmazkodjon” a piaci igényekhez, hiszen nem jó, ha „teljesen elrugaszkodik” attól (pl. a NAT „egy megváltozott szemléletű tanárképzést igényel”). Ugyanakkor nem szerencsés, ha „csak a piac diktál”, nem csak az az értékes tudás, amely „közvetlenül profitot termel”, esetleg csak „közvetetten” (innovatív képességei révén). Két véglet figyelhető meg: egyes intézmények (többnyire a nagyobb, költségvetésből működő egyetemek) esetében hiányoznak a „belső motivációk” ahhoz, hogy kövessék a piaci elvárásokat; az ellenkező végletet azok képviselik, amelyeknél „indokolatlanul hangsúlyossá válnak” az igazodási törekvések, így háttérbe szorulhat a hosszabb távú tervezés igénye (különösen a kisebb alapítványi intézmények körében merülhet ez fel).

A pályakövető vizsgálatok legfontosabb motiváló eleme az információáramlás megteremtése az oktatás és a munkaerőpiac szereplői között. Ahol szorosabb együttműködés alakul ki (gyakornoki rendszer, összehangolt kutatási, oktatásfejlesztési projektek révén), ott a cégek „el tudják mondani, mire van szükségük”. A diplomás tudás ugyanakkor széles körben konvertálható, tehát egy-egy kevésbé piacképesnek tűnő szakokon végzettek a megszerzett tudást tovább tudják fejleszteni – ez lehet az alapja az „élethosszig tartó tanulásnak”, a megszerzett tudás hasznos konvertálásának. Felmerülhet a „helyettesíthetőség” elve is: hiszen kevés a „kifejezetten zárt foglalkozás” (pl. sebész), a diplomás tudás igen sok munkaterületen alkalmazható (lásd pl. a nyelvszakosokat). A „felesleges” diplomás általában nem munkanélküli lesz, hanem középfokú végzettséget igénylő állást vállal (pl. „diplomás bankpénztáros”).

Tekintsük át a továbbiakban, **kiknek, milyen tekintetben lehetnek hasznosak a pályakövetés eredményei**. Igen széles a „haszonélvezői kör” (lásd erről bővebben Horváth 2008, Kiss 2008/a és Kiss 2008/b. 74. oldal). Különös haszonnal járhatnak a felsőoktatás szereplői (intézmények, oktatók, hallgatók) és a munkaerőpiac ágensei (munkáltatók és munkavállalók – különösen a végzett diplomások), a döntéshozó, irányító szervezetek számára, de nem elhanyagolhatóak a hozadékaik a leendő hallgatók, szüleik, a különböző

karrier-tanácsadó szervezetek, a felsőoktatási karrier centrumok, alumni mozgalmak és a szélesebb társadalmi környezet számára sem.

Az *oktatási intézmények* esetében a fejlesztési tervek egyik alapvető forrása, felhasználhatják a tanmenet megújításában, a beiskolázási stratégiák kialakításában, új vagy átalakítandó szakok kimenetének meghatározásában, de fontos szerepe lehet a minőségbiztosításban is. A sikeres eredmények kommunikálása során jelentkező marketingszemponatok sem lebecsülhetőek. A volt hallgatókkal való rendszeres kapcsolattartás erősítheti az intézményi kötődést, ami segíti az intézmények menedzselését, fontos szerepet játszhat a *karrier centrumok* és az *alumni-rendszer* kialakításában és fenntartásában is.

A leendő, a jelenlegi és a volt hallgatók talán a legfontosabb „haszonélvezői” lehetnek ezeknek a kutatásoknak, hiszen olyan részletes információkat kaphatnak, amelyek révén „szakmai életútjuk fordulópontjain” (szak- és intézmény kiválasztása, esetleg váltása, az „újratanulás” lehetőségei vagy kényszere, a munka világába való beilleszkedés, beválás, munkahelyváltás, egyéb karrier-döntések esetében) segítheti, orientálhatja őket, megalapozottabb döntéseket hozhatnak.

Azzal, hogy „letisztult képet” kaphatnak az egyetemek és főiskolák oktatási és kibocsátási jellemzőiről, a jelenlegi és volt hallgatók elhelyezkedés motivációiról, szándékairól, mozgási tendenciáiról, a *munkaerőpiac szereplői* is hasznosíthatják ezeket a kutatási eredményeket.

A hiteles munkaerő-piaci kép megrajzolásával *a felsőoktatási ágazat, illetve a döntéshozói szféra* számára elősegítheti a megfelelő fejlesztési, forrás-elosztási döntéseket, így növelheti az oktatás versenyképességét. További hozadéka lehet – a szakértők szerint – az „oktatási piac tisztulása”, azaz releváns adatok hozzájárulhatnak a „rosszul teljesítő” intézmények illetve az „értéktelen végzettségek” háttérbe szorulásához.

A karrier-tanácsadó intézmények esetében a pályorientáció elősegítése, a pályatervezés megkönnyítése a cél, amelyhez a kutatási eredményekből születhetnek pl. „szakonkénti betölthető foglalkozási listák”, „bérkalkulátorok”, „kereshető fizetési adatbázisok”.

Nem lebecsülendő az eredmények *tudományos szempontú felhasználása* sem: regionális és általános munkaerő-piaci vizsgálatok, szak- és képzésterületek tudományos igényű elemzése is születhetnek. Társadalomtudományi szempontból is fontos hozadéka lehetnek, hiszen egy jelentős társadalmi csoport (a diplomás értelmiségiek) bizonyos köréről gyűjthetők releváns szociológiai információk (életút, jövedelmi, anyagi helyzetük, egyes életmód- és attitűd-elemek, motivációs tényezők, tervek, célok követése viszonylag nagy adatbázisokon).

A kutatási célokat tehát úgy kell meghatározni, hogy a begyűjtött információk feldolgozása révén született eredmények a – fentebb említett – lehetséges hasznosítások minél szélesebb körét felöleljék.